

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
ДО РОБОТИ З ВИКОРИСТАННЯ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ У ДОШКІЛЬНОМУ
НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ**

Стаття присвячена висвітленню проблеми професійної підготовки фахівців дошкільної освіти до роботи з використання поетичних творів у дошкільному навчальному закладі. Автори акцентують увагу на умовах вирішення означеної проблематики у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Визначено складові професійно-мовленнєвої компетентності майбутнього вихователя дітей дошкільного віку до роботи з поетичними творами у сучасному дошкільному навчальному закладі. Актуалізовано необхідність формування поетично-емоційних компетенцій дітей дошкільного віку у процесі поетично-мовленнєвої діяльності.

Розкрито актуальність та перспективність професійної підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах вищого навчального закладу до організації та проведення роботи з використання поетичних творів у дошкільному навчальному закладі.

Ключові слова: професійна підготовка, художньо-мовленнєва компетентність, поетично-емоційна компетентність, художньо-мовленнєва діяльність, компетенції дитини дошкільного віку.

Статья посвящена освещению проблемы профессиональной подготовки специалистов дошкольного образования к использованию поэтических произведений в дошкольном учебном заведении. Акцентируется внимание на путях решения обозначенной проблематики в процессе профессиональной подготовки к художественно-речевой деятельности в целом и поэтически-эмоциональной деятельности в частности.

Определены составляющие профессионально-речевой компетентности будущего воспитателя детей дошкольного возраста к работе с поэтическими произведениями в современном дошкольном учебном заведении. Актуализировано необходимость формирования поэтически-эмоциональных компетенций детей дошкольного возраста в процессе поэтико-речевой деятельности.

Раскрыто актуальность и перспективность профессиональной подготовки воспитателей дошкольных учебных заведений в условиях высшего учебного заведения к организации и проведению работы с использованием поэтических произведений в дошкольном учебном заведении.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, художественно-речевая компетентность, поэтически-эмоциональная компетентность, художественно-речевая деятельность, компетенции детей дошкольного возраста.

The article deals with the problem of professional training of pre-school teachers' preparation to work with the use of poetry in pre-school educational institutions. The authors focus on the ways of dealing with the above mentioned issue in the process of professional preparation of future pre-school teachers.

The components of professional and speech competence of a future pre-school teacher to work with the use of poetry in a modern pre-school institution have been singled out. The necessity of forming the poetic and emotional competence of pre-school children in the process of poetic and speech activity have been actualized.

The prospects and necessity of professional preparation of the pre-school teachers under the conditions of a higher educational establishment to organize their work with the use of poetry in pre-school institutions have been singled out.

Key words: professional training, art and speech competence, poetic and emotional competence, art and speech activity, competences of a pre-school child.

У галузевій концепції розвитку неперервної педагогічної освіти [6] визначено пріоритетними завдання впровадження акмеологічних та аксіологічних засад у підготовці педагогічних кадрів, формування мотивації та створення умов для їхнього навчання й саморозвитку упродовж професійної діяльності. Реалізація зазначених стратегій спонукає педагогічну науку до пошуку нових моделей, технологій раціональної її організації у процесі професійної підготовки фахівця у сучасному вищому навчальному закладі. Ці завдання мають бути поставлені тій важливій ланці, де здійснюється професійна підготовка і закладаються основи фахівця дошкільної освіти, який формуватиме у дітей художньо-мовленнєві компетенції, необхідні для життя.

Професійна підготовка вихователя дошкільного навчального закладу передбачає формування глибоких людинознавчих знань, комунікативних умінь та компетенцій у сфері людських відносин. Призначення професійної підготовки вихователя дошкільного навчального закладу – виховувати у дошкільнят художньо-естетичне сприймання образної сутності, мелодійності, ритму, краси поетичного слова, відчуття виразності мовних засобів, які надають яскравого унаочнення віршованим образам.

Поезія посідає важливе місце у житті дитини дошкільного віку, оскільки це один із найефективніших засобів засвоєння мови народу, смислової систематизації слів, а передусім – спосіб задоволення нагальної потреби інтелектуального та духовного розвитку і зростання особистості дошкільника. Сприймання та художній аналіз поезії важливі компоненти естетичного виховання і літературно-мовленнєвого розвитку повинні займати чільне місце в роботі вихователя дошкільного навчального закладу. Як свідчать психолого-педагогічні дослідження (М. Батьо, А. Богуш, Л. Виготського, Н. Гавриш, Г. Костюка, Т. Котик, В. Крутецького, Л. Момота, О. Низковської, Б. Теплової), дошкільники здатні оволодіти зазначеними вище вміннями та навичками лише за умови ефективно організації художньо-мовленнєвої діяльності у сучасному дошкільному навчальному закладі. Успішній реалізації цієї проблеми, на наш погляд, сприяє належна професійна підготовка майбутніх вихователів дітей дошкільного віку в умовах вищого навчального закладу. Ми вважаємо, що вихователь-професіонал, озброєний засобами поетичного слова, повинен розвивати лексичну, граматичну, фонетичну компетентності, формувати культуру мовлення дошкільнят, а також збагачувати їхній емоційно-чуттєвий та когнітивний досвід, прищеплювати любов до поетичного слова та художньої літератури [2; 3; 4; 5; 8].

Проблема формування професійної компетентності вихователя дошкільного навчального закладу обговорюється вченими у психолого-педагогічній літературі. Інтегрований підхід до підготовки фахівців дошкільної освіти концептуально обґрунтовано та експериментально перевірено у дослідженнях А. Богуш, Г. Беленької, Н. Лисенко, Т. Поніманської, Т. Титаренко тощо. Нині помітно зріс інтерес науковців до проблеми оптимізації самостійної діяльності зростаючої особистості, створення середовища, сприятливого для різних форм і видів художньо-мовленнєвої діяльності дошкільників, їхнього самовираження (Л. Артемова, В. Бенера, А. Богуш, З. Борисова, Н. Гавриш, О. Кононко, К. Крутій, С. Ладивір, Т. Піроженко, З. Плохій, І. Рогальська). Сучасними вченими А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик досліджуються проблеми формування професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти, теоретико-методичні засади організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах.

Учені досліджують питання підготовки фахівців для здійснення художньо-мовленнєвої діяльності у дошкільному навчальному закладі: до навчання дошкільників української мови (Т. Котик), до організації народознавчої роботи в дошкільному навчальному закладі (Л. Плетеницька); до роботи над засвоєнням старшими дошкільниками народознавчої лексики (Н. Ємельянова) тощо. Методичні аспекти організації художньо-мовленнєвої діяльності у дошкільному навчальному закладі досліджують: розвиток зв'язного мовлення в театральній діяльності (М. Водолага); творче використання спадщини Софії Русової (Н. Маліновська), формування оцінно-етичних суджень у художньо-мовленнєвій діяльності дітей старшого дошкільного віку (О. Монке) тощо. У наукових розвідках Н. Горбунової розглядається проблема наступності підготовки педагогічних кадрів дошкільної та початкової ланок освіти до організації художньо-

мовленнєвої діяльності дошкільників молодших школярів.

Особливості сприймання дітьми поетичних творів і методику заучування віршів з дітьми дошкільного віку досліджували В. Бухвостова, Р. Жуковська, Н. Кирста, Л. Панкратова, Є. Тихеева, Є. Фльорина та ін. Сучасні вчені вивчають окремі аспекти роботи з поетичними творами у дошкільному навчальному закладі. Зокрема, особливості збагачення словника дітей лексикою поетичних творів Марійки Підгірянки (Н. Кирста), методику виховання звукової культури мовлення дітей середнього дошкільного віку засобами фольклору (О. Трифонова), творче використання засобів виразності мовлення дітей дошкільного віку (О. Амацьєва), розвиток образного мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами поетичного гумору (І. Попова), навчання старших дошкільників суфіксального творення іменників і прикметників на матеріалі емоційно-експресивної лексики (Н. Маковецька), активізація вживання префіксальних дієслів і усвідомлення їх семантики дітьми старшого дошкільного віку (Н. Лопатинська), виявлення функціональних особливостей та форм взаємодії інтонаційних і немовних засобів комунікації в англійському мовленні дітей старшого дошкільного віку в процесі передачі емоційних значень радості, зацікавленості, здивування, суму (С. Бондар), формування риторичної культури (В. Тарасова); формування емоційно-виразного мовлення старших дошкільників у процесі сприймання творів живопису (О. Соцька) та ін. Дослідження І. Осадченко присвячене стимулюванню творчої активності молодших школярів засобами поетичного слова. Разом із тим, проблема підготовки майбутніх вихователів дошкільного навчального закладу до роботи з використання поетичних творів з дітьми дошкільного віку ще не має достатнього теоретико-методологічного обґрунтування.

Актуальність дослідження обумовлена також реалізацією Базового компоненту дошкільної освіти (2012 р.), державної програми розвитку дітей старшого дошкільного віку „Впевнений старт” (2012 р.), програми розвитку дитини дошкільного віку „Я у Світі” (нової редакції), що вимагають перегляду підходів до розвитку художньо-мовленнєвих компетенцій дітей дошкільного віку (когнітивно-мовленнєвої, виразно-емоційної, поетично-емоційної, оцінно-етичної та театрално-ігрової). Державна програма розвитку дітей старшого дошкільного віку визначає необхідність формування у майбутніх педагогів готовності до організації роботи з інтегрованого поетично-емоційного розвитку дітей через образотворчу, музичну та театралізовану діяльність; вміння виявляти прояви літературних здібностей і нахилів, здійснювати керівництво поетично-емоційною діяльністю старших дошкільників тощо. Разом з тим, сучасний стан художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку у практиці роботи дошкільного навчального закладу свідчить про те, що спостерігається недостатнє володіння фахівцями дошкільної освіти ефективними інноваційними технологіями організації та проведення поетично-емоційної діяльності.

Логіко-системний аналіз наукових джерел [1-5; 8] дозволяє стверджувати, що проблема професійної підготовки майбутніх педагогів у вищих навчальних закладах до роботи з використання поетичних творів у процесі художньо-мовленнєвої діяльності з дітьми дошкільного віку є актуальною. Водночас стан її вирішення щодо підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти засвідчує потребу подальшого вивчення. Зокрема, залишаються ґрунтовно не дослідженими педагогічні умови та засоби формування поетично-емоційної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі професійної підготовки.

Аналіз науково-методичних джерел з досліджуваної проблеми дозволяє стверджувати, що професійна підготовка фахівця дошкільної освіти до роботи з використання поетичних творів у дошкільному навчальному закладі потребує свого подальшого вивчення. Питання підготовки фахівців дошкільної освіти до використання поетичних творів у процесі художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку не була предметом спеціального психолого-педагогічного дослідження. Виходячи із зазначеного, у теорії та практиці вищої школи виникають суперечності:

- між традиційним рівнем підготовки вихователя дошкільного навчального закладу і сучасними вимогами до необхідності формування поетично-емоційної компетентності майбутнього фахівця до роботи з поетичними творами у дошкільному навчальному закладі;
- між необхідністю підготовки вихователя дошкільного навчального закладу до

організації та керівництва використання поетичних творів у художньо-мовленнєвій діяльності дітей дошкільного віку та недостатньою розробленістю технологічного, змістовно-методичного забезпечення цієї діяльності.

Отже, актуальність проблеми, недостатність наукових розробок, спрямованих на вирішення означеного аспекту дослідження та наявність окреслених суперечностей зумовили вибір теми наукової статті. Вивчення досліджуваного феномену в аспекті педагогічної науки вимагає уточнення процесуальної логіки її розвитку у процесі професійної підготовки майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу.

Мета статті: розкрити актуальність та перспективність професійної підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах вищого навчального закладу до організації та проведення роботи з використання поетичних творів у дошкільному навчальному закладі.

Важливим завданням навчання у вищому навчальному закладі є формування у майбутніх вихователів активної педагогічної позиції, що здатна забезпечити самостійне сприйняття ними тих педагогічних інновацій, які значною мірою і становлять зміст педагогічної діяльності [7, с. 3]. Процес підготовки фахівця до організації поетично-мовленнєвої діяльності вимагає особливої уваги до викладання циклу професійно-педагогічних дисциплін у контексті використання тренінгових технологій та інноваційних стратегій самонавчання за освітньо-професійною програмою спеціальності „Дошкільна освіта”. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку характеризується широкою міжпредметною інтеграцією навчальних курсів. Міжпредметні зв'язки в структурі професійної підготовки фахівця дошкільної освіти являються однією з важливих психолого-педагогічних умов підвищення доступності та науковості навчання, активізації пізнавальної діяльності й вдосконалення процесу формування професійних компетентностей.

Професійно-мовленнєва підготовка майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу визначає необхідність формування художньо-мовленнєвої компетентності. Компоненти художньо-мовленнєвої компетентності є базовими для майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу у роботі з поетичними творами у дошкільному навчальному закладі. Художньо-мовленнєва компетентність вихователя дітей дошкільного віку включає: теоретико-методологічні, лінгвістичні, комунікативні, когнітивні, технологічні, аксеологічні, проектно-прогностичні, психолого-педагогічні, художньо-мовленнєві, креативні, творчо-інноваційні знання, уміння, навички [1–5; 8].

Ми розглядаємо художньо-мовленнєву діяльність як специфічний вид діяльності, пов'язаний із сприйманням, розумінням і відтворенням дітьми змісту художніх творів у різних видах ігор і театралізованих дійств; це продуктивно-естетична діяльність (музична, образотворча, конструктивна), що супроводжується образним мовленням та у процесі якої використовуються різні жанри художнього слова [5, с. 288]. Поетично-мовленнєва діяльність нами розглядається як вид художньо-мовленнєвої діяльності у роботі із дітьми дошкільного віку. Виховання поетично-емоційної компетенції у дітей дошкільного віку залежить від рівня сформованості поетично-емоційної компетентності фахівця дошкільної освіти, вміння планувати та організовувати поетично-емоційну діяльність дітей дошкільного віку на заняттях й у самостійній поетично-мовленнєвій діяльності дітей дошкільного віку. Поетично-емоційна компетенція виступає як розвинена здатність дітей виразно читати вірші, здійснювати елементарний художній аналіз віршів (знаходити повтори голосних і приголосних звуків, римовані рядки, добирати римовані слова тощо) [5, с. 288]. Виразно-емоційна компетенція – це вміння дитини виразно та емоційно передати зміст художнього твору, дотримуючись адекватних засобів виразності й вдало їх поєднуючи [5, с. 288].

Формування художньо-мовленнєвої компетенції дошкільнят (за А. Богуш, Н. Гариш, Т. Котик) передбачає реалізацію завдань у процесі художньо-мовленнєвої (театрально-мовленнєвої, образотворчо-мовленнєвої, музично-мовленнєвої, літературно-мовленнєвої, поетично-мовленнєвої) діяльності дошкільного навчального закладу. Серед них : ознайомлення дітей з фольклорними творами, творами письменників-класиків, сучасних українських і зарубіжних авторів; навчання дітей слухати та розуміти зміст художніх творів; формування вміння відтворювати зміст знайомих творів в активній художньо-мовленнєвій

діяльності; розвивання поетичного слуху, бажання вивчати вірші напам'ять; виховування виразності художнього читання у процесі відтворення змісту художніх творів; виховання оцінних суджень, адекватних естетичних та моральних оцінок поведінки героїв; формування самостійності у художньо-мовленнєвій і театральній-ігровій діяльності; виховування вибіркового ставлення до книги, охайності у роботі з книгою; навчання визначати жанр художнього твору, запам'ятовувати його автора; виховувати бережливе ставлення до книги, бажання лагодити її; заохочувати до чергування у куточку книги, до роботи в „дитячих бібліотеках” тощо [2; 3; 4; 5; 8].

Необхідними умовами для ефективності формування поетично-емоційної компетенції дошкільників є врахування майбутнім фахівцем дошкільної освіти у художньо-мовленнєвій діяльності принципів добору поетичних творів : наявність високої художньої майстерності твору; образність, жвавість мови твору, її відповідність літературним нормам; цікавий сюжет; простота і чіткість композиції; доступність твору дитині; новизна й контрастність змісту; конкретні педагогічні завдання, для розв'язання яких добирається поетичний твір.

Головним компонентом моделі формування поетично-емоційної компетентності майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу ми визначаємо рефлексивний компонент [9]. Він полягає у здатності майбутніх фахівців дошкільної освіти усвідомити проблеми несформованої поетично-емоційної компетентності (недостатня поетична обізнаність, незнання методики роботи з конкретними поетичними творами, відсутність аналітичних умінь тощо) і бажання й уміння знайти способи їх вирішення (самоосвіта, побудова стратегій самонавчання, самовиховання, вивчення інноваційного досвіду поетично-мовленнєвої діяльності, відвідування тренінгів та ін.). Ми поділяємо думки вчених, котрі вважають, що оскільки найважливішою умовою, яка дозволяє людині стати суб'єктом саморозвитку, є рефлексія, на заключних етапах професійно-педагогічної підготовки необхідно надавати майбутньому фахівцеві можливість для реалізації та розвитку рефлексивних здібностей у процесі особистісного та професійного зростання [7, с. 78].

У процесі навчального спецкурсу „Поетично-емоційний тренінг” спеціальності „Дошкільна освіта” рефлексивне ставлення майбутніх вихователів до самих себе як до суб'єкта професійно-педагогічної діяльності є необхідною умовою засвоєння прагматичних і нових поетично-мовленнєвих знань, а також знань, спрямованих на формування професійної мотивації до організації поетично-емоційної діяльності дошкільнят. Основу рефлексивного компонента становить уміння аналізувати власну діяльність, здійснювати самоконтроль своїх дій, проводити особистісну самооцінку. Рефлексія, включена у навчальну діяльність, є показником суб'єктності та дозволяє особистості регулювати власну активність, впливати на систему норм і стандартів, керувати навчальною та практичною діяльністю. Включення рефлексивного компонента у структуру професійної мотивації забезпечує ресурсну базу для саморозвитку й самореалізації, сприяє особистісному та професійному самовдосконаленню майбутніх вихователів дітей дошкільного віку. Він реалізується інтерактивними комунікативними технологіями, методами і прийомами, що формують різні види рефлексії (рефлексивні запитання, рефлексивні завдання, різнорівневі ситуації успіху).

Актуальність впровадження навчального спецкурсу „Поетично-емоційний тренінг” для спеціальності „Дошкільна освіта” сприятиме формуванню належного рівня готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до роботи з поетичними творами у процесі художньо-мовленнєвої діяльності у дошкільних навчальних закладах. Він базується на програмах стратегій самонавчання студентів з використання поетичних творів у процесі художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку, передбачає використання інноваційних технологій поетично-емоційної діяльності у контексті сучасних вимог до професійної підготовки фахівця дошкільної освіти. Отже, професійна підготовка вихователів до організації та проведення роботи з використання поетичних творів у дошкільному навчальному закладі – актуальна потреба сьогодення. Впровадження спецкурсу „Поетично-емоційний тренінг” у навчальний процес підготовки фахівців спеціальності „Дошкільна освіта” спрямовано на формування професійної мотивації до організації поетично-емоційної діяльності дошкільнят.

Перспективи дослідження ми вбачаємо у розробці системи поетично-емоційних тренінгових занять для формування поетично-емоційної компетентності майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу на різних етапах його професійного становлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Батьо М. З. Проблема професійної підготовки вихователів до організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку / М. З. Батьо // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – № 7. – Ч.1. – 2012. – С. 147-151.
2. Богущ А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти / А. Богущ, Н. Гавриш, Т. Котик. – К. : Видавничий Дім „Слово”, 2006. – 304 с.
3. Богущ А. Розвиток образного мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами поетичного гумору: навчальний посібник / А. Богущ, І. Попова. – К. : Видавничий Дім „Слово”, 2014. – 200 с.
4. Богущ А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти / А. М. Богущ. – 4-те вид., доопр. і доп. – Х. : Вид-во „Ранок”, 2013. – 192 с. – (Сучасна дошкільна освіта).
5. Бенера В. Є., Маліновська Н. В. Теорія та методика розвитку рідної мови дітей : Навчально-методичний посібник за кредитно-модульною системою організації навчального процесу для студентів напряму підготовки 6.010101 „Дошкільна освіта” / В. Є. Бенера, Н. В. Маліновська. – К. : Видавничий Дім „Слово”, 2014. – 384 с.
6. Галузева концепція розвитку неперервної педагогічної освіти [Електронний ресурс]: Режим доступу до статті: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36816/
7. Горопаха Н. М. Педагогічна практика за вимогами кредитно-модульної системи: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл. напряму підготовки „Дошкільна освіта”] / Н. М. Горопаха, Т. І. Поніманська. – 2-ге вид., випр. і доповн. – К. : Видавничий Дім „Слово”, 2014. – 232 с.
8. Низковська О. Базові навички художньо-мовленнєвої діяльності / О. Низковська // Дошкільне виховання. – 2008. – № 10. – С. 14-17.
9. Слободчиков В. И. Основы психологической антропологии. Психология человека: введение в психологию субъективности / В. И. Слободчиков, Е. И. Исаев. – М. : Школа-Пресс, 1995. – 384 с.

Рецензент: д. пед. н., проф. Шевченко Г.П.